ЗАТВЕРДЖУЮ
Ректор
Національної академії
внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

Руслан СЕРБИН

23. 10 2026

ВИСНОВОК

Національної академії внутрішніх справ про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Клименка Романа Вікторовича на тему «Психолого-організаційні засади професійної діяльності поліграфолога Національної поліції України», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія», затвердженої Вченою радою Національної академії внутрішніх справ від 24 вересня 2024 року, протокол № 21

ВИТЯГ

з протоколу засідання кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ від 19 жовтня 2026 року

Присутні:

кафедра юридичної психології: завідувач кафедри, доктор філософії Буданова М. О. *(голова засідання)*; професор кафедри, доктор психологічних наук, професор Кудерміна О. І. *(науковий керівник)*; професор кафедри, доктор психологічних наук, професор Романенко О. В. *(рецензент)*; професор кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Мартенко О. Л.; доцент кафедри, кандидат психологічних наук, професор Андросюк В. Г.; доцент кафедри, доктор філософії, доцент Галич М. Ю.; доцент кафедри, кандидат психологічних наук, доцент Власенко С. Б. *(рецензент)*; доцент кафедри, доктор філософії Сняткова Т. М.; старший викладач кафедри, кандидат юридичних наук Мартенко Ю. І., здобувач кафедри Клименко Р.В.

Запрошені:

науково-дослідна лабораторія з проблем управління правоохоронною діяльністю та її психологічного супроводження навчально-наукового інституту післядипломної освіти: завідувач лабораторії, доктор психологічних наук, професор Бойко-Бузиль Ю. Ю.; головний науковий співробітник лабораторії, доктор психологічних наук, доцент Гальченко В. М.; провідний науковий співробітник лабораторії, доктор юридичних наук, професор Охріменко І. М.; провідний науковий співробітник лабораторії, кандидат юридичних наук, старший дослідник Лубенець І. Г.; провідний

науковий співробітник лабораторії, т. в. о. завідувача відділення поліграфологів, кандидат юридичних наук Литвин В. В.; старший науковий співробітник, кандидат юридичних наук, старший дослідник Алєксєєва О. В.

Були присутні 5 докторів наук та 10 кандидатів наук / докторів філософії за профілем поданої на розгляд дисертації.

Порядок денний:

Обговорення дисертації здобувача кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ Клименка Романа Вікторовича на тему «Психолого-організаційні засади професійної діяльності поліграфолога Національної поліції України», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія», щодо предмета її наукової новизни, теоретичного та практичного значення, рекомендації до попереднього розгляду та захисту на разовій спеціалізованій вченій раді, а також пропозицій щодо кандидатур до складу разової спеціалізованої вченої ради.

Слухали:

Здобувача Клименка Романа Вікторовича про результати дисертаційного дослідження на тему «Психолого-організаційні засади професійної діяльності поліграфолога Національної поліції України». У доповіді було обґрунтовано актуальність обраної теми дисертаційної роботи, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження, представлено структуру роботи та основні її положення, сформульовано та обґрунтовано наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Клименко Р. В. зазначив, що дисертаційне дослідження має теоретико-емпіричний характер і складається з юридико-психологічного аналізу професійної діяльності поліграфолога Національної поліції України, емпіричного дослідження психологічних детермінант його працездатності та обґрунтування організаційних умов і шляхів розвитку психологічних ресурсів, що забезпечують її оптимальний рівень.

Результати теоретичного аналізу та емпіричного дослідження підтверджують досягнення поставленої мети та виконання основних дослідницьких завдань.

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що повномасштабна збройна агресія проти України істотно розширила завдання органів сектору безпеки і оборони та зумовила зростання потреби в опитуваннях з використанням поліграфа. Лише за 2023–2025 роки кількість таких опитувань у Національній поліції України зросла на 40,6 %, тоді як чисельність поліграфологів – на 11,7 %, а частка опитувань, пов'язаних із війною, збільшилася з 10,6 % у 2023 році до 39,2 % у 2026 році. Водночас навантаження поліграфолога нормативно не обмежене, вимог до його функціонального стану чинні акти не містять, а якість поліграфологічного висновку значною мірою залежить від стану, ресурсів та умов праці того, хто його формулює.

Мета дослідження полягала в теоретичному обґрунтуванні та емпіричному дослідженні психологічних та організаційних засад професійної діяльності поліграфолога Національної поліції України, з'ясуванні психологічних детермінант його працездатності та окресленні чинників і умов її оптимізації.

Емпіричну базу дослідження склали аналітичні матеріали Національної поліції України про кількість і структуру опитувань із використанням поліграфа за 2023–2025 роки і сім місяців 2026 року, результати анкетування 197 поліграфологів (76,1 % їх чисельності) та психодіагностичного обстеження 71 поліграфолога Національної поліції України, проведеного в січні – березні 2026 року.

Для досягнення мети було використано комплекс теоретичних, емпіричних та математико-статистичних методів, зокрема порівняльно-правовий аналіз нормативних актів, вторинний психологічний аналіз аналітичних матеріалів, анкетування, психодіагностичне тестування за вісьмома методиками, серед яких авторська Шкала соціальної компетентності, а також методи описової статистики та непараметричні критерії.

У ключових результатах встановлено, що вітчизняна модель нормативного забезпечення використання поліграфа є відомчо-фрагментарною, а норми навантаження та вимоги до функціонального стану поліграфолога поліції відсутні. Запропоновано авторське визначення працездатності поліграфолога як інтегральної психофізіологічної та особистісної характеристики, яку доцільно оцінювати за співвідношенням продуктивності діяльності та її психофізіологічної ціни, і розроблено структурно-рівневу модель психологічних особливостей суб'єкта поліграфологічної діяльності. Емпірично показано, що вимоги діяльності зростають за низького контролю фахівця над власною роботою та дефіциту ресурсів професійного середовища: 36,0 % поліграфологів не мають належно обладнаного приміщення, 83,8 % працюють за фахом до п'яти років, а достовірні відомості про правильність рішення надходять приблизно в одному випадку з десяти. За високого й однорідного продуктивного потенціалу розумової діяльності 52,1 % обстежених перебувають щонайменше у стані вираженого напруження, а 24,0 % – у стані сильного стресу або виснаження. Продуктивний складник і ціна діяльності виявилися незалежними вимірами працездатності, ціна діяльності не пов'язана з віком, а її зв'язок зі стажем має, імовірно, пороговий характер. Психологічні ресурси поліграфологів розвинені несиметрично: ресурси комунікативного боку діяльності представлені добре, тоді як ресурсів самозбереження і відновлення бракує; очікувана захисна роль індивідуально-психологічних ресурсів не підтвердилася.

На цій основі обґрунтовано дев'ять напрямів удосконалення організаційних засад професійної діяльності як умов оптимальної працездатності поліграфолога, серед яких нормування та облік навантаження, регламентована взаємодія з ініціатором, контроль якості та зворотний зв'язок, наставництво й інтервізійні групи, щорічний моніторинг працездатності з психологічним супроводом. Визначено шість мішеней розвитку

психологічних ресурсів фахівця, підготовлено варіант доповнення Типового навчально-тематичного плану підвищення кваліфікації та програму тренінгу збереження працездатності поліграфолога.

Таким чином, одержані результати дозволяють стверджувати, що збереження працездатності поліграфолога і надійність поліграфологічної практики становлять єдине завдання, розв'язання якого потребує первинності організаційних умов, доповнених розвитком психологічних ресурсів самого фахівця.

Після закінчення доповіді здобувачу присутніми були поставлені такі **запитання:**

Андросюк В. Г.: Чим працездатність поліграфолога відрізняється від його професійної надійності та ефективності діяльності і чому саме працездатність обрано системоутворювальним поняттям дослідження?

Відповідь: Дякую за запитання. Ефективність характеризує співвідношення результатів діяльності та витрат на їх досягнення, професійна надійність – стабільність виконання діяльності із заданою якістю. Працездатність у дослідженні розуміється як інтегральна психофізіологічна та особистісна характеристика суб'єкта, що відображає здатність фахівця протягом робочого часу проводити дослідження з належною якістю без надмірної психофізіологічної ціни. Вона є ресурсною основою ефективності, тобто її передумовою, чинником економічності та умовою стійкості в часі.

Саме працездатність обрано системоутворювальним поняттям тому, що в діяльності поліграфолога якість роботи може тривалий час зберігатися завдяки механізму компенсаторного контролю, тоді як її психофізіологічна ціна непомітно зростає. Тому оцінювати працездатність ми пропонуємо за співвідношенням продуктивності діяльності та її ціни, а не лише за результатом.

Галич М. Ю.: Чому продуктивний складник працездатності оцінювали за результатами стандартизованого тесту розумової діяльності, а не за службовими показниками, наприклад кількістю проведених опитувань?

Відповідь: Дякую за запитання. Кількість опитувань визначається передусім потребами ініціаторів і, як показало дослідження, розподілена вкрай нерівномірно, тому вона відображає навантаження, а не продуктивність фахівця. Якість рішень поліграфолога за службовими даними оцінити також неможливо, адже достовірні відомості про правильність рішення надходять приблизно в одному випадку з десяти. За таких умов продуктивний потенціал розумової діяльності, виміряний Коротким орієнтовним тестом, є єдиним порівнянним для всіх обстежених показником продуктивного складника працездатності. Службові показники ми використали для аналізу вимог професійного середовища.

Мартенко О. Л.: Вітчизняну модель нормативного забезпечення використання поліграфа в роботі схарактеризовано як відомчо-фрагментарну. Чи вважаєте Ви за потрібне ухвалення рамкового закону і чи можна запровадити запропоновані організаційні умови без нього?

Відповідь: Дякую за запитання. Зіставлення із зарубіжним досвідом дало змогу описати п'ять моделей нормативного забезпечення використання поліграфа. В Україні рамкового закону немає, а норми зосереджено в постановах уряду та відомчих наказах, які розходяться в назві процедури, найменуванні фахівця та вимогах до його підготовки. Норми навантаження містять лише акти Управління державної охорони України та Національного антикорупційного бюро України, а вимог до функціонального стану поліграфолога не передбачає жоден із них. Тому в перспективі доцільним видається запровадження єдиної для всіх органів норми навантаження та вимог до функціонального стану поліграфолога.

Водночас більшість запропонованих організаційних умов стосується організації праці поліграфологів у межах Національної поліції України, тож їх можна запроваджувати вже зараз на відомчому рівні, не чекаючи ухвалення рамкового закону.

Литвин В. В.: Яким чином пропонується закріпити норми навантаження поліграфолога і чи не суперечить їх запровадження потребам ініціаторів опитувань в умовах воєнного стану?

Відповідь: Дякую за запитання. Запропоновані норми (не більше двох опитувань на день і шести на тиждень, перерви між опитуваннями не менше тридцяти хвилин, нормативна трудомісткість опитування та мінімальний обсяг практики) доцільно закріпити шляхом унесення змін до Інструкції про порядок використання поліграфів у Національній поліції України, затвердженої наказом МВС України від 13 листопада 2017 року № 920. У роботі окреслено етапи такого нормативного закріплення та показники результативності.

Суперечності з потребами ініціаторів ми не вбачаємо. Нормування поєднується зі спеціалізацією та регіональним розподілом завдань, а також з регламентованим порядком перенесення опитування, що дозволяє рівномірніше розподілити обсяг роботи. Крім того, перевантаження підвищує ризики для якості висновку, тому збереження працездатності поліграфолога відповідає інтересам самих ініціаторів.

Бойко-Бузиль Ю. Ю.: Як запропонований щорічний моніторинг працездатності поліграфологів пов'язаний із чинною системою психологічного забезпечення поліцейських і як забезпечити довіру фахівців до нього?

Відповідь: Дякую за запитання. Нормативні підстави для такого моніторингу вже існують, адже Порядок організації системи психологічного забезпечення поліцейських відносить до психопрофілактичної роботи діагностику несприятливих психоемоційних станів, індивідуальне консультування, психологічну корекцію та реабілітацію. Ми пропонуємо виокремити поліграфологів як окрему категорію в плануванні психопрофілактичної роботи і щороку оцінювати їхню працездатність за співвідношенням продуктивності діяльності та її психофізіологічної ціни, спираючись на короткий комплекс, що охоплює вияви стресу, показники відновлення та дані обліку фактичного навантаження.

Умовою дієвості моніторингу є довіра фахівців. Тому індивідуальні дані мають бути доступними лише самому фахівцеві та психологові, керівництву надаються узагальнені відомості по професійній групі, а результати моніторингу не стають підставою для кадрових рішень. Водночас виявлення ознак сильного стресу чи виснаження є підставою для індивідуальної роботи з психологом і тимчасового зменшення навантаження.

Буданова М. О.: Як Ви пояснюєте відсутність зв'язку індивідуально-психологічних ресурсів з вираженістю стресу і чи не применшує цей результат значення запропонованої програми тренінгу?

Відповідь: Дякую за запитання. Обстежені поліграфологи мають добре розвинені ресурси комунікативного боку діяльності, необхідні для проведення опитування, однак саме вони з ціною діяльності не пов'язані. Натомість ресурсів самозбереження і відновлення бракує: низький рівень управління власними емоціями має 49,3 % обстежених. Ціна діяльності залежить передусім від тривалості та умов роботи, тому в дисертації обґрунтовано первинність організаційних умов.

Програму тренінгу спрямовано не на загальний розвиток ресурсів, а саме на дефіцитні – рефлексію власного стану, відновлення і психологічне відключення від роботи, регуляцію емоцій під тиском. Вона доповнює організаційні заходи і не замінює їх, а для оцінювання її результативності в роботі запропоновано відповідний план.

Голова засідання: Чи є ще запитання? Немає. Переходимо до обговорення дисертації. Слово надається науковому керівнику.

Науковий керівник, доктор психологічних наук, професор Кудерміна О. І. відзначила, що підготовлена дисертантом Клименком Романом Вікторовичем робота на тему «Психолого-організаційні засади професійної діяльності поліграфолога Національної поліції України» є результатом ґрунтовної теоретико-емпіричної діяльності. Зауважила, що Клименко Р. В. поєднує багаторічний досвід роботи в підрозділах психологічного забезпечення та організації поліграфологічної діяльності Національної поліції України з високим рівнем методологічної культури, вправно оперує сучасним науковим інструментарієм та методами математичної статистики, самостійно розробив і перевірив Шкалу соціальної компетентності. За період навчання в аспірантурі Роман Вікторович підготував 8 наукових праць, серед них: 4 статті, опубліковані в наукових виданнях України, визнаних фаховими з психологічних наук, методичні рекомендації та 3 тези доповідей, опублікованих у збірниках науково-практичних конференцій, форумів та круглих столів.

Індивідуальний план наукової роботи та індивідуальний навчальний план Клименко Р. В. виконав у повному обсязі.

Зміст дисертації відповідає заявленій дисертантом науковій спеціальності. Дисертація є самостійною завершеною роботою. Дослідження написано літературно грамотною мовою. Оформлення дисертації відповідає встановленим МОН України вимогам.

Загалом дисертація відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та припинення дії рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами, зокрема внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 7 жовтня 2026 р. № 1240), а її автор – Клименко Роман – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія».

Таким чином, дисертаційну роботу можна представити до розгляду та захисту на разовій спеціалізованій вченій раді на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія».

Після цього виступили **рецензенти** роботи:

Доктор психологічних наук, професор Романенко О. В., яка підкреслила актуальність та важливість теми дослідження дисертанта. Зазначила, що наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження є достатньо обґрунтованими, методологічно виправданими та мають суттєву наукову та практичну цінність. Наукова новизна теоретичних та емпіричних результатів, отриманих здобувачем, характеризується достатнім рівнем обґрунтованості, оригінальності та відповідності сучасному стану психологічної науки. У дисертаційній роботі вперше здійснено комплексне юридико-психологічне дослідження психологічних та організаційних засад професійної діяльності поліграфолога Національної поліції України, запропоновано авторське визначення працездатності поліграфолога та розроблено структурно-рівневу модель психологічних особливостей суб'єкта поліграфологічної діяльності. На значному емпіричному матеріалі показано незалежність продуктивного складника і психофізіологічної ціни діяльності та описано асиметрію психологічних ресурсів поліграфологів. Обґрунтовано систему організаційних умов оптимальної працездатності фахівця та шість мішеней розвитку його психологічних ресурсів, на основі яких підготовлено програму тренінгу збереження працездатності поліграфолога.

Також, відзначаючи загальний високий рівень та ґрунтовність проведеного дослідження, рецензент висловила зауваження. Висновок про пороговий характер зв'язку стажу поліграфологічної діяльності з ціною діяльності доцільно подавати з урахуванням невеликої чисельності групи фахівців зі стажем понад п'ять років, як положення, що потребує подальшої перевірки. Крім того, у тексті роботи варто чіткіше розмежувати поняття «працездатність», «функціональний стан» і «професійна надійність». Рецензент зазначила, що за умови врахування цих зауважень дисертація Клименка Р. В. може бути представлена до захисту на разовій спеціалізованій вченій раді на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія».

Кандидат психологічних наук, доцент Власенко С.Б. У виступі рецензента акцентовано увагу на важливості та своєчасності наукових

розвідок у межах обраної проблематики, адже дослідження спрямоване на збереження працездатності фахівців, від рішень яких залежать кадрові, службові та процесуальні наслідки для конкретних людей, а отже, і на підвищення надійності поліграфологічної практики в умовах воєнного стану.

Рецензентом відзначено належну послідовність та структурованість дисертації, обґрунтованість поєднання аналізу нормативно-правових засад з емпіричним дослідженням, репрезентативність анкетування, яким охоплено 76,1 % поліграфологів Національної поліції України, а також практичну спрямованість запропонованих норм навантаження, порядку взаємодії з ініціатором опитування та системи контролю якості. Зміст дисертаційного дослідження, включаючи теоретичний аналіз окресленої тематики, логічну побудову, визначення наукових завдань, шляхи їх вирішення та сформовані висновки, став результатом оригінального авторського підходу та самостійно виконаного наукового дослідження.

Водночас рецензентом висловлено побажання конкретизувати механізм упровадження запропонованих організаційних умов в інших органах сектору безпеки і оборони, де застосовується поліграф, а також передбачити в перспективі апробацію програми тренінгу збереження працездатності з оцінюванням її результативності. Зазначені зауваження мають рекомендаційний характер і не применшують наукової цінності роботи. На думку рецензента, дисертаційна робота за змістом, рівнем отриманих наукових результатів, актуальністю, науковою новизною та іншими визначальними характеристиками є самостійним, завершеним науковим дослідженням, що містить вагомі положення для розвитку психологічної науки, і може бути рекомендована до розгляду та захисту в разовій спеціалізованій вченій раді на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія».

В **обговоренні** дисертаційного дослідження взяли участь:

Доцент кафедри, кандидат психологічних наук, професор Андросюк В. Г., який наголосив на високому рівні наукового планування роботи. Автору вдалося чітко визначити мету та сформулювати завдання дослідження, а поєднання аналітичних матеріалів Національної поліції України, анкетування та психодіагностичного обстеження забезпечило успішне вирішення поставлених завдань. На окрему увагу заслуговує внутрішня логіка дослідження, у якій результати емпіричного вивчення визначили первинність організаційних умов збереження працездатності, а наукова новизна та висновки випливають із поставлених завдань. Дисертація є самостійним дослідженням, реалізованим на високому фаховому рівні, а чітка архітектоніка та змістова завершеність праці засвідчують високу професійну компетентність здобувача.

Завідувач науково-дослідної лабораторії, доктор психологічних наук, професор Бойко-Бузиль Ю. Ю., яка відзначила, що дисертація вирізняється вдалим поєднанням юридико-психологічного аналізу професійної діяльності з емпіричним дослідженням на значному масиві даних, адже анкетуванням

охоплено 76,1 % поліграфологів Національної поліції України. Здобувач не лише застосував апробовані психодіагностичні методики, а й розробив і перевірив авторську Шкалу соціальної компетентності, внутрішня узгодженість якої є високою. Особливу наукову цінність має висновок про незалежність продуктивного складника і психофізіологічної ціни діяльності, який засвідчує, що судити про працездатність фахівця лише за показниками результативності недостатньо. Цей висновок має значення для психологічного забезпечення не лише поліграфологів, а й інших фахівців експертного профілю. Запропоновані щорічний моніторинг працездатності та психологічний супровід поліграфологів узгоджуються з чинною системою психологічного забезпечення поліцейських і можуть бути запроваджені без істотних організаційних витрат.

Провідний науковий співробітник лабораторії, т. в. о. завідувача відділення поліграфологів, кандидат юридичних наук Литвин В. В., яка наголосила на практичній значущості дослідження для поліграфологічних підрозділів. Наведені в роботі дані про зростання та вкрай нерівномірний розподіл навантаження, збільшення частки опитувань, пов'язаних із війною, та обмеженість ресурсів професійного середовища відображають реальний стан поліграфологічної практики в Національній поліції України. Слушними є пропозиції щодо регламентації взаємодії з ініціатором опитування, визнання правомірності невизначеного результату, незалежної перевірки поліграм і калібрувальних сесій, а також наставництва для фахівців першого року діяльності. Підготовлений здобувачем варіант доповнення Типового навчально-тематичного плану підвищення кваліфікації може бути безпосередньо використаний у підготовці поліграфологів.

Професор кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Мартенко О. Л. зазначив високий рівень виконання дисертаційного дослідження Клименка Р. В. Представлені результати вирізняються змістовою глибиною, а підсумкові висновки є чітко доведеними та повною мірою відображають вирішення наукової проблеми, окресленої на початку роботи. Особливу цінність має проведений порівняльно-правовий аналіз, що дав змогу описати п'ять моделей нормативного забезпечення використання поліграфа і схарактеризувати вітчизняну модель як відомчо-фрагментарну. Запропоновані організаційні умови мають високий ступінь практичної спрямованості й можуть бути використані під час удосконалення відомчого нормативного регулювання.

Дисертаційне дослідження Клименка Р. В. виконано відповідно до вимог МОН України. Здобувач має достатню кількість наукових статей у фахових виданнях та опублікованих тез виступів у межах наукових конференцій. Загалом результати дисертаційного дослідження мають як теоретичне, так і практичне значення. Тому дисертаційна робота Клименка Р. В. заслуговує на рекомендацію до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 053 «Психологія».

На основі результатів обговорення присутні на засіданні вирішили запропонувати такий

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Клименка Романа Вікторовича на тему «Психолого-організаційні засади професійної діяльності поліграфолога Національної поліції України», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія»

Дисертація Клименка Романа Вікторовича на тему «Психолого-організаційні засади професійної діяльності поліграфолога Національної поліції України», подана на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 053 «Психологія», є цілісною та завершеною науковою працею. Тема дисертаційної роботи є актуальною; дисертаційне дослідження характеризується науковою новизною й має теоретичну і практичну значущість.

Обґрунтування вибору теми дослідження. Повномасштабна збройна агресія проти України істотно розширила завдання органів сектору безпеки і оборони та зумовила зростання потреби в засобах перевірки достовірності інформації, одним із яких є опитування з використанням поліграфа. У Національній поліції України поліграф застосовують під час добору кандидатів на службу і призначення на посади, у службових розслідуваннях, оперативно-розшуковій діяльності та досудовому розслідуванні, а в умовах воєнного стану – також для перевірки причетності осіб до колабораційної діяльності та у провадженнях щодо воєнних злочинів. Лише за 2023–2025 роки кількість таких опитувань зросла на 40,6 % (з 9715 до 13 662), тоді як чисельність поліграфологів – на 11,7 %, а частка опитувань, пов'язаних із війною, збільшилася з 10,6 % у 2023 році до 39,2 % у 2026 році. Відповідно зростають і вимоги до фахівця, від рішень якого залежать кадрові, службові та процесуальні наслідки для конкретних людей.

Достовірність результатів поліграфологічного дослідження традиційно пов'язують з валідністю методик, якістю обладнання та дотриманням процедури. Водночас сучасні дослідження судово-експертної та поліграфологічної практики засвідчують, що якість висновку залежить і від людського чинника, тобто від стану, ресурсів та умов праці самого фахівця. Діяльність поліграфолога поєднує тривале підтримання пильності, нейтральність у взаємодії з обстежуваним, аналіз неоднозначних даних і ухвалення рішень з відкладеними наслідками, а в умовах війни – ще й роботу з травматичним змістом. За таких вимог належна якість роботи може тривалий час зберігатися ціною зростання психофізіологічних витрат, які залишаються непомітними і для керівника, і для самого фахівця. Саме тому системоутворювальним питанням психологічного аналізу діяльності поліграфолога постає його працездатність, що розуміється як співвідношення продуктивності діяльності та її психофізіологічної ціни.

Особливої гостроти ця проблема набуває в Національній поліції України, де проведення опитувань є однією з функцій посадової особи, навантаження

поліграфолога нормативно не обмежене і визначається потребами ініціаторів, вимог до функціонального стану фахівця чинна Інструкція про порядок використання поліграфів не містить, а система підготовки і сертифікації поліграфологів залишається відомчо роз'єднаною. За такого стану функція збереження працездатності фактично перекладається на самого фахівця.

Питання правового регулювання та організації застосування поліграфа розглядали О. Акімов, М. Андрусяк, С. Градун, А. Дубкова, О. Мотлях, В. Шаповалов, Н. Швець, а в зарубіжній науці – Я. Відацький, П. ван Коппен, К. Коцоглу, Е. Мейєр, Л. Мергартс, М. Освальд. Психологічні аспекти поліграфологічного дослідження висвітлено в працях Д. Алєксєєвої-Процюк, В. В. Барка, В. І. Барка, О. Вагіної, О. Морозова, Т. Морозової, Є. Тимцуника, Р. Яремчук, а також Г. Бен-Шахара, А. Врі, Е. Елаада, В. Іаконо, Д. Ліккена. Індивідуально-психологічні особливості та професійно важливі якості поліграфолога досліджували В. Андросюк, О. Галустян, Л. Захаренко, Д. Куценко, О. Сафін, Т. Юрченко-Шеховцова, а чинники упередженості експертних рішень і професійного стресу фахівців судово-експертного профілю – М. Альмазруеї, Р. Буллок, І. Дрор, Д. Канеман, Р. Морган. Теоретичні засади вивчення працездатності закладено у вітчизняній психології праці та психофізіології діяльності (Л. Карамушка, О. Кокун, В. Крайнюк, М. Макаренко) і в зарубіжних концепціях працездатності, розумового навантаження, професійного стресу та відновлення (А. Баккер, С. Гобфолл, Е. Демеруті, С. Зоннентаг, Й. Зігріст, Ю. Ільмарінен, Р. Карасек, Т. Мейджман, Г. Хокі, В. Шауфелі та ін.).

Водночас наявні дослідження стосуються переважно правових і методичних аспектів застосування поліграфа або окремих властивостей фахівців і не співвіднесені з їхнім навантаженням та психофізіологічною ціною діяльності. Проблема працездатності поліграфолога не дістала ні нормативного врегулювання, ні систематичного емпіричного вивчення, а невизначеними залишаються чинники та умови оптимальної працездатності поліграфолога як суб'єкта професійної діяльності, особливо з огляду на дію воєнного стану. Тому є підстави стверджувати, що дисертаційне дослідження на тему «Психолого-організаційні засади професійної діяльності поліграфолога Національної поліції України» є актуальним та спрямованим на розв'язання недостатньо досліджених наукових і практичних питань.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ, а також відповідно до положень Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019); Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 31 грудня року, наступного після припинення або скасування воєнного стану в Україні (постанова Кабінету Міністрів України від 30 квітня 2024 р. № 476); Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 11 червня 2020 р. № 454;

Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2025–2029 роки (наказ МВС України від 21 травня 2024 р. № 326); Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2025–2029 роки, затверджених рішенням Вченої ради НАВС від 30 грудня 2024 р. (протокол № 25); Стратегічного плану розвитку Національної академії внутрішніх справ на 2018–2024 роки, затвердженого рішенням Вченої ради НАВС від 27 лютого 2018 р.

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 24 вересня 2024 року, протокол № 21.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати й емпірично дослідити психологічні та організаційні засади професійної діяльності поліграфолога Національної поліції України, з'ясувати психологічні детермінанти його працездатності та окреслити чинники й умови її оптимізації.

Для досягнення мети дослідження поставлено такі *завдання:*

– проаналізувати нормативно-правові засади діяльності поліграфолога Національної поліції України;

– визначити організаційні та психологічні особливості діяльності поліграфолога Національної поліції України;

– розкрити психологічні особливості суб'єкта поліграфологічної діяльності;

– дослідити роль працездатності поліграфолога Національної поліції України в структурі ефективності професійної діяльності;

– здійснити психологічний аналіз вимог та ресурсів професійного середовища поліграфологів Національної поліції України;

– охарактеризувати індивідуально-психологічні характеристики поліграфологів Національної поліції України як суб'єктів професійної діяльності;

– обґрунтувати напрями удосконалення організаційних засад професійної діяльності як умов оптимальної працездатності поліграфолога Національної поліції України;

– визначити шляхи розвитку психологічних ресурсів працездатності суб'єкта поліграфологічної діяльності.

Об'єктом дослідження є професійна діяльність поліграфолога.

Предметом дослідження є психологічні та організаційні засади професійної діяльності поліграфолога Національної поліції України.

Методи дослідження:

– теоретичні: аналіз та узагальнення наукових джерел, пов'язаних із проблемою дослідження; порівняльно-правовий аналіз нормативних актів України та зарубіжних держав, що регулюють використання поліграфа; абстрагування та конкретизація; класифікація; систематизація; системно-структурний аналіз професійної діяльності; психологічне моделювання;

– емпіричні: аналіз документів і вторинний психологічний аналіз аналітичних матеріалів та результатів анкетування поліграфологів Національної поліції України; психодіагностичне тестування із застосуванням Короткого орієнтовного тесту (В. Бузін, Е. Вандерлік), методики «Комплексна

оцінка проявів стресу» (Ю. Щербатих), опитувальника властивостей темпераменту Б. Смирнова, методики діагностики емоційного інтелекту Н. Холла, авторської Шкали соціальної компетентності, методики «Самооцінка творчого потенціалу особистості» (Н. Фетіскін, В. Козлов, Г. Мануйлов), методики діагностики мотиваційного профілю Ш. Річі і П. Мартіна, методики «Діагностика сформованості емоційної саморегуляції людини» (С. Поліщук);

– статистичні: описова статистика (середнє арифметичне, стандартне відхилення, медіана, квартилі, асиметрія та ексцес) і математико-статистичний аналіз (критерій Шапіро–Вілка, коефіцієнти кореляції Спірмена і Пірсона, U-критерій Манна–Уітні, H-критерій Краскела–Уолліса, критерій χ^2, оцінювання внутрішньої узгодженості шкал за коефіцієнтом α Кронбаха).

Емпіричну базу дослідження становили аналітичні матеріали Національної поліції України про кількість і структуру опитувань із використанням поліграфа та чисельність поліграфологів за 2023–2025 роки і сім місяців 2026 року; результати анкетування 197 поліцейських, які згідно з функціональними обов'язками проводять опитування з використанням поліграфа (76,1 % їх чисельності); результати психодіагностичного обстеження 71 поліграфолога Національної поліції України (39 чоловіків і 32 жінки віком від 25 до 51 року), проведеного в січні – березні 2026 року.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в дисертації вперше здійснено комплексне юридико-психологічне дослідження психологічних та організаційних засад професійної діяльності поліграфолога Національної поліції України, у якому його працездатність розглянуто як інтегральну характеристику суб'єкта, з'ясовано її психологічні детермінанти та окреслено чинники й умови її оптимізації.

вперше:

– запропоновано авторське визначення працездатності поліграфолога як інтегральної психофізіологічної та особистісної характеристики, що відображає здатність фахівця протягом робочого часу проводити дослідження з належною якістю і дотриманням процедурних вимог без надмірної психофізіологічної ціни та формується у взаємодії його ресурсів із вимогами і ресурсами професійного середовища; показано, що працездатність є складовою ефективності професійної діяльності, а тому її доцільно оцінювати за співвідношенням продуктивності діяльності та її ціни;

– розроблено структурно-рівневу модель психологічних особливостей суб'єкта поліграфологічної діяльності, що охоплює психофізіологічний, індивідуально-психологічний, особистісний і суб'єктно-діяльнісний рівні та поєднує професійно важливі якості, чинники ризику і ресурси фахівця;

– на емпіричному матеріалі показано, що продуктивний складник і психофізіологічна ціна діяльності поліграфологів є незалежними вимірами працездатності: за високого й однорідного продуктивного потенціалу 52,1 % обстежених перебувають щонайменше у стані вираженого напруження, а 24 % – у стані сильного стресу або виснаження, причому ціна діяльності не пов'язана з віком, а її зв'язок зі стажем поліграфологічної діяльності має, імовірно, пороговий характер;

– описано асиметрію психологічних ресурсів поліграфологів, за якої розвиненими є ресурси комунікативного боку діяльності (екстраверсія та емоційна врівноваженість, соціальна компетентність, когнітивна емпатія, самоконтроль), а недостатніми – ресурси самозбереження і відновлення; з'ясовано, що індивідуально-психологічні ресурси не пов'язані з вираженістю стресу, за винятком орієнтації на цікаву та суспільно корисну працю;

– запропоновано систему організаційних умов оптимальної працездатності поліграфолога Національної поліції України (нормування та облік навантаження, спеціалізація і регіональний розподіл завдань, регламентована взаємодія з ініціатором, контроль якості та зворотний зв'язок, належні умови праці, наставництво та інтервізійні групи, моніторинг працездатності з психологічним супроводом, визнання результатів праці, обов'язковий мінімум підвищення кваліфікації) і шість мішеней розвитку його психологічних ресурсів, на основі яких підготовлено програму тренінгу збереження працездатності поліграфолога.

поглиблено та уточнено наукові уявлення про:

– моделі нормативного забезпечення використання поліграфа, серед яких описано п'ять зарубіжних (заборонну (судову), процесуально-кодифікаційну, спеціально-законодавчу, секторальну, пенітенціарно-пробаційну), а вітчизняну схарактеризовано як відомчо-фрагментарну;

– організаційні та психологічні особливості діяльності поліграфолога Національної поліції України, зокрема зміст її когнітивних, емоційних і комунікативних вимог, роль механізму компенсаторного контролю у прихованому зростанні психофізіологічної ціни діяльності та наслідки вибіркового зворотного зв'язку для формування надмірної впевненості фахівця;

– зв'язок стажу поліграфологічної діяльності з працездатністю, за яким у перші роки практики стаж є ресурсом продуктивності, а після п'яти років стає чинником накопичення психофізіологічної ціни, тоді як вік самостійного значення для працездатності не має.

набуло подальшого розвитку:

– положення про первинність організаційних заходів щодо заходів, спрямованих на здатність людини витримувати напруження, яке конкретизовано стосовно діяльності поліграфолога, де ті самі умови зумовлюють і накопичення психофізіологічної ціни, і ризики для якості висновку;

– психодіагностичний інструментарій вивчення комунікативних ресурсів фахівця, який доповнено авторською Шкалою соціальної компетентності, що охоплює п'ять складників взаємодії, характерних для поліграфологічного дослідження;

– організаційно-методичні засади психологічної підготовки поліграфологів, у межах яких розвиток ресурсів диференційовано за етапами формування, підтримки і збереження та за індивідуальними профілями фахівців, а також підготовлено варіант доповнення Типового навчально-

тематичного плану підвищення кваліфікації поліцейських з питань проведення психофізіологічних досліджень із використанням поліграфа.

Практичне значення одержаних результатів дисертаційної роботи полягає в тому, що розроблені в дисертаційному дослідженні положення та рекомендації використовуються та можуть бути використані в:

– *науково-дослідній діяльності* – під час підготовки монографій, підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, узагальнення аналітичних матеріалів, обґрунтування пропозицій до проєктів нормативно-правових актів з питань використання поліграфа (акт впровадження в наукову діяльність Національної академії внутрішніх справ від 28.09.2026 № 245-нд);

– *освітньому процесі* – під час викладання відповідних навчальних дисциплін, зокрема з питань проведення психофізіологічних досліджень із використанням поліграфа, підготовки навчально-методичних і дидактичних матеріалів та організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти (акт впровадження в освітній процес Національної академії внутрішніх справ від 28.09.2026 № 244-оп);

– *практичній діяльності* – під час удосконалення організації праці поліграфологів, рівномірного розподілу їх навантаження, контролю якості опитувань із використанням поліграфа, психологічного забезпечення фахівців, наставництва для фахівців першого року діяльності та підготовки пропозицій щодо змін до Інструкції про порядок використання поліграфів у Національній поліції України (акт впровадження в практичну діяльність Департаменту забезпечення діяльності Голови Національної поліції України від 15.10.2026).

Окремі результати дослідження використано під час підготовки методичних рекомендацій «Особливості застосування поліграфа в діяльності органів і підрозділів Національної поліції України», рекомендованих до друку науково-методичною радою Національної академії внутрішніх справ 18 листопада 2025 р. (протокол № 10).

Особистий внесок здобувача полягає в самостійному виконанні всіх етапів дисертаційного дослідження та отриманні оригінальних наукових результатів, які виносяться на захист. Окремі положення дисертаційного дослідження викладено у співавторстві з О. Кудерміною; у науковій статті «Індивідуально-психологічні особливості поліграфолога як суб'єкта професійної діяльності» особистий внесок здобувача становить 70 %. Методичні рекомендації «Особливості застосування поліграфа в діяльності органів і підрозділів Національної поліції України» підготовлено у співавторстві з К. Чаплинським і В. Литвин.

Апробація матеріалів дисертації. Ключові положення дисертації, висновки й рекомендації оприлюднено на шести міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференціях, форумах та круглих столах: «Актуальні питання використання поліграфа в діяльності органів сектору безпеки і оборони України в умовах правового режиму воєнного стану та повоєнної відбудови країни» (м. Дніпро, 24–25 вересня 2025 р.), «Формування особистості правоохоронця в сучасних умовах» (м. Київ, 31 жовтня 2025 р.),

«Ментальне здоров'я особистості в парадигмі воєнного стану» (м. Київ, 23 грудня 2025 р.).

Публікації. Основні матеріали за темою дисертації висвітлено в 8 наукових працях, серед яких 4 наукові статті – у наукових виданнях України, визнаних фаховими з психологічних наук, методичні рекомендації, а також 3 тези доповідей – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, форумів та круглих столів, зокрема:

1. Клименко Р. В. Теоретичні підходи розгляду працездатності особистості в просторі професійної діяльності. *Перспективи та інновації науки*. 2026. № 2 (60). С. 3185–3196. https://doi.org/10.52058/2786-4952-2026-2(60)-3185-3196

2. Кудерміна О. І., Клименко Р. В. Індивідуально-психологічні особливості поліграфолога як суб'єкта професійної діяльності. *Наукові перспективи*. 2026. № 3 (69). С. 1823–1835. https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-3(69)-1823-1835

3. Клименко Р. В. Психологічні особливості професійної діяльності поліграфологів Національної поліції України в період воєнного стану. *Наукові інновації та передові технології*. 2026. № 4 (56). С. 2435–2447. https://doi.org/10.52058/2786-5274-2026-4(56)-2435-2447

4. Клименко Р. В. Працездатність поліграфолога Національної поліції України: юридико-психологічний аналіз професійної діяльності. *Академічні візії*. 2026. Вип. 60. https://doi.org/10.66556/2786-586X.60.klymenko-r

5. Особливості застосування поліграфа в діяльності органів і підрозділів Національної поліції України : методичні рекомендації / уклад.: Р. В. Клименко, К. О. Чаплинський, В. В. Литвин. Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2025. 56 с.

6. Клименко Р. Поліграф на лінії фронту: міжнародна практика застосування в умовах війни та для забезпечення національної безпеки. *Актуальні питання використання поліграфа в діяльності органів сектору безпеки і оборони України в умовах правового режиму воєнного стану та повоєнної відбудови країни* : матеріали Міжнародного науково-практичного форуму (м. Дніпро, 24–25 вересня 2025 р.). С. 45–55.

7. Клименко Р. В. Психологічні складові працездатності поліграфолога. *Формування особистості правоохоронця в сучасних умовах* : матеріали круглого столу (м. Київ, 31 жовтня 2025 р.). С. 53–57.

8. Клименко Р. В. Працездатність професіонала: теоретичні засади аналізу. *Ментальне здоров'я особистості в парадигмі воєнного стану* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 23 грудня 2025 р.). С. 130–132.

Наукові статті здобувача опубліковано в наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України; кожна стаття має активний ідентифікатор DOI, в одному випуску (номері) наукового видання опубліковано не більше однієї статті здобувача, а стаття, підготовлена у співавторстві, має двох авторів із зазначенням особистого внеску здобувача. Відповідно, кількість і характер публікацій відповідають вимогам пунктів 8 і

9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та припинення дії рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами, зокрема внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 7 жовтня 2026 року № 1240).

Характеристика особистості здобувача. Клименко Роман Вікторович народився 11 лютого 1983 року в м. Моспине Донецької області. У 2005 році закінчив Донецький інститут психології і підприємництва за спеціальністю «Психологія», здобув кваліфікацію психолога, у 2016 році – Національну академію внутрішніх справ за спеціальністю «Правоохоронна діяльність», здобув кваліфікацію юриста. У 2005–2006 роках проходив строкову військову службу. З 2006 по 2023 рік проходив службу в органах і підрозділах МВС України та Національної поліції України на посадах у підрозділах психологічного забезпечення – від психолога Центру практичної психології управління кадрового забезпечення ГУМВС України в Донецькій області до заступника начальника управління – начальника відділу психологічного забезпечення управління соціально-психологічної роботи Департаменту кадрового забезпечення Національної поліції України. З серпня 2023 року – помічник Голови відділу організації досліджень із використанням поліграфа Департаменту забезпечення діяльності Голови Національної поліції України. Полковник поліції, учасник бойових дій. У 2016 році пройшов навчальний курс «Психофізіологічні дослідження із застосуванням поліграфа», у 2019 році – курс, акредитований Американською асоціацією поліграфологів, «Професійна підготовка експертів для психологічного виявлення обману за допомогою поліграфа». З вересня 2024 року за сумісництвом працює викладачем кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ. Здобувач Національної академії внутрішніх справ.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація виконана фаховою українською мовою, текстове подання матеріалу відповідає стилю науково-дослідної літератури.

Відповідність дисертації встановленим вимогам і визначеній спеціальності. Порушень академічної доброчесності, зокрема академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації та фальсифікації, у дисертації та наукових публікаціях, у яких висвітлено її основні наукові результати, не виявлено. За актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Клименка Р. В. відповідає спеціальності 053 «Психологія» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40, Порядку присудження ступеня доктора філософії та припинення дії рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії,

затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами, зокрема внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 7 жовтня 2026 року № 1240).

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Клименка Романа Вікторовича на тему «Психолого-організаційні засади професійної діяльності поліграфолога Національної поліції України».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Клименка Романа Вікторовича відповідає спеціальності 053 «Психологія» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами й доповненнями), Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами й доповненнями) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та припинення дії рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами, зокрема внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 7 жовтня 2026 року № 1240).

3. Рекомендувати дисертацію Клименка Романа Вікторовича на тему «Психолого-організаційні засади професійної діяльності поліграфолога Національної поліції України» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії на разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 053 «Психологія».

Результати голосування присутніх на засіданні докторів та кандидатів наук щодо рекомендації до захисту дисертації Клименка Романа Вікторовича: за – 15, проти – немає, таких, що утримались, – немає.

Голова засідання –
завідувач кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ
доктор філософії **Маріанна БУДАНОВА**